

ԱՆՈՒՇ ՏԻԳՐԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող, ասպիրանտ*

ՀՀ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐԻ ՊԱՍԻՎՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ֆինանսական շուկաներում տեղի ունեցող արագընթաց փոփոխությունները, ինչպես նաև արժույթային փոխարժեքների և տոկոսադրույքների աճող անկայունությունը բանկերից պահանջում են ունենալ ակտիվների և պարտավորությունների այնպիսի կառուցվածք, որը հնարավորություն կտա տեղի ունեցող փոփոխությունների պայմաններում ապահովել շահութաբերության ցանկալի մակարդակ՝ ռիսկի ընդունելի մակարդակի պահպանմամբ: Ակտիվների և պարտավորությունների օպտիմալ կառուցվածքի ապահովումը հնարավոր է բանկի կողմից ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման մեթոդների և քաղաքականությունների կիրառման միջոցով: Ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման գործընթացն իրականացնելիս բանկերի առջև ծառացող խնդիրները տարբեր են եղել՝ պայմանավորված տվյալ ժամանակաշրջանում ֆինանսական շուկայում տեղի ունեցող իրադարձություններով և մարտահրավերներով: Այդ պատճառով ակտիվների և պարտավորությունների կառավարման մեթոդներն ու մոտեցումները ևս փոփոխվել և կատարելագործվել են՝ այդ խնդիրների լուծման արդյունավետ ուղիների ձևավորման նպատակով:

Արևմտյան երկրներում մինչև 1960-ական թթ. պարտավորությունների կառավարման անհրաժեշտություն ընդհանրապես չի եղել, բանկերն իրենց տրամադրության տակ ունեին անսահմանափակ քանակության միջոցներ, որոնք հիմնականում գոյանում էին բնակչության ավանդների, երկարաժամկետ վարկերի և արժեթղթերի էմիսիայի հաշվին¹: Այդ ժամանակ հասարակությունն ասես ինքն էր սահմանում պարտավորությունների կառուցվածքում ժամկետային, խնայողական և չեկային ավանդների հարաբերակցությունը: Սակայն 1960-ականներից սկսած վարկերի նկատմամբ պահանջարկը գերազանցեց բանկերի վարկեր տրամադրելու հնարավորություններին, հետևաբար առաջացավ պարտավորությունների կառավարման անհրաժեշտություն: Խնդրի լուծումը հնարավոր դարձավ Միթի Բանկի կողմից կիրառվող շրջանառու դեպոզիտային սեր-

¹ Кулаков А.Е Управление активами и пассивами банка., БДИ-пресс Москва 2004 стр. 2,3

ստիֆիկատների (negotiable certificate of deposits) շնորհիվ¹, որոնք արդյունավետ ֆինանսական գործիք էին խոշոր դրամական միջոցներ ներգրավելիս: Ֆինանսական շուկայում իրավիճակի փոփոխությունը ստիպեց բանկերին իրականացնել ակտիվների և պարտավորությունների համատեղ կառավարում, որն այժմ հանդիսանում է ֆինանսական կառավարման անբաժան մասը և բանկի արդյունավետ և անխափան գործունեության կարևորագույն գործոնը:

Ակտիվային գործառնություններ իրականացնելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսները ձևավորվում են բանկի սեփական և փոխառու միջոցներից: Առևտրային բանկերի ռեսուրսային բազան է կանխորոշում ակտիվային գործառնությունների ուղղությունն ու մասշտաբները, հետևաբար բանկերի ռեսուրսների կազմն ու կառուցվածքը էապես ազդում են նրա իրացվելիության և ընդհանուր գործունեության ֆինանսական արդյունքների վրա: Բանկային պարտավորությունները հանդիսանում են բանկերի ռեսուրսների ձևավորման կարևորագույն աղբյուր: Հաշվի առնելով ճգնաժամերի ընթացքում բանկերի դժվարությունները իրացվելիության և վճարունակության հետ կապված՝ ներկայումս արևմտյան մի շարք երկրներում քննարկվում է բանկային լներեջի սահմանափակման հարցը: Այսպես, տնտեսագետների մի մասը պնդում է, որ բանկի ռեսուրսների աճը պետք է լինի սեփական միջոցների և ոչ թե փոխառու միջոցների տեսակարար կշռի մեծացման հաշվին: Ըստ Ա.Ադմաթիի և Մ.Հելվիգի սեփական կապիտալի տեսակարար կշռի մեծացումը ոչ մի կերպ չի սահմանափակում բանկային գործունեությունը²: Վ.Թակորի կարծիքով բարձր լներեջը հանգեցնում է համակարգային ռիսկի, կործանարար տնտեսական հետևանքներով ճգնաժամի հավանականության մեծացման³:

ՀՀ առևտրային բանկերի պասիվների կառուցվածքում ընդհանուր կապիտալի տեսակարար կշիռը ներկայացված է աղյուսակ 1-ով.

¹ Summers B.J. “Negotiable Certificates of Deposit” ECONOMIC REVIEW, JULY/AUGUST 1980 p. 8.

² Admati A. Hellwig M. - The bankers’ new clothes: What’s wrong with Banking and what to do about it, Princeton University Press 2014 p.16.

³ Thakor A.V. FTG Summer School: Bank Capital and Financial Stability Washington University in St. Louis 2015 p. 95.

**ՀՀ առևտրային բանկերի ընդհանուր կապիտալի մասնաբաժինը
ընդհանուր պասիվներում¹**

	Բանկ	Ընդհանուր կապիտալը պասիվների կազմում (%)
1	Հայֆինանսբանկ	6.8
2	Ամերիաբանկ	10.32
3	Արդշինբանկ	11.72
4	Կոնվերս Բանկ	14.24
5	Հայէկոնոմբանկ	15.21
6	Արարատբանկ	16.6
7	Ինեկոբանկ	17.36
8	Յունիբանկ	17.51
9	HSBC Բանկ Հայաստան	18.69
10	ՎՏԲ-Բանկ Հայաստան	18.84
11	Ակբա-Կրեդիտ Ագրիկոլ Բանկ	19.36
12	Արցախբանկ	21.78
13	Արմավիսբանկ	22.83
14	Բիբլոս Բանկ Հայաստան	27.22
15	Էվոկաբանկ	28.6
16	Անեխբ Բանկ	35.48
17	Մելլաթ Բանկ	74.02

ՀՀ առևտրային բանկերից 3-ին (Ամերիաբանկ, Արդշինբանկ, Հայֆինանսբանկ) բաժին է ընկնում ընդհանուր ՀՀ բանկերի պասիվների 41.7%-ը²: Աղյուսակ 1-ից երևում է, որ հենց այս բանկերի պասիվների կազմում ընդհանուր կապիտալն ունի ամենափոքր տեսակարար կշիռը: Դա նշանակում է, որ ՀՀ խոշոր բանկերում բանկային լիերեջի մակարդակը չափազանց բարձր է, ինչը մեծացնում է նրանց գործունեության ռիսկայնության աստիճանը ոչ միայն առանձին բանկի, այլ ողջ բանկային համակարգի մակարդակով:

Բանկային ռիսկերի նվազման և իրացվելիության ապահովման համար անհրաժեշտ է սեփական կապիտալի նկատմամբ պահանջի խստացում, սակայն ներկայիս կարգավորումներով բանկային լիերեջի սահմա-

¹ Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

² Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

նափակում չի նախատեսվում: Ուստի առաջնահերթ է դառնում ակտիվների և պարտավորությունների օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ ռիսկայնության մակարդակը հնարավորինս զսպելու նպատակով:

Բանկի պասիվային գործառնությունները ռեսուրսների ձևավորման գործառնություններն են, իսկ պարտավորությունների կառուցվածքը Բանկի հաշվեկշռի պասիվային մասի առանձին հոդվածների հարաբերակցությունն է հաշվեկշռի ընդհանուր պարտավորություններին: Բանկային պարտավորությունների կազմում ընդգրկվում են.

- պարտավորություններ ՀՀ ԿԲ նկատմամբ, այդ թվում՝ ՀՀ ԿԲ-ից ստացված վարկեր և ռեպո համաձայնագրեր ՀՀ ԿԲ-ի հետ,
- այլ բանկերի նկատմամբ պարտավորություններ, այդ թվում՝ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ բանկերի թղթակցային հաշիվներ – ցպահանջ ավանդներ, ներգրաված ժամկետային ավանդներ, վարկեր, ռեպո համաձայնագրեր – արժույթային սվոպ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ բանկերի հետ, այլ պարտավորություններ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ բանկերի նկատմամբ,
- այլ փոխառություններ դրամական շուկայից, այդ թվում՝ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ այլ ֆինանսական կազմակերպությունների բանկային հաշիվներ, ներգրաված ժամկետային ավանդներ և վարկեր, ռեպո համաձայնագրեր – արժույթային սվոպ, այլ փոխառություններ,
- հաճախորդներից ներգրաված միջոցներ, այդ թվում՝ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց, հիմնարկների բանկային հաշիվներ – ցպահանջ ավանդներ, ժամկետային ավանդներ, ռեպո համաձայնագրեր – արժույթային սվոպ ռեզիդենտ և ոչ ռեզիդենտ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց և հիմնարկների հետ, այլ ոչ ռեզիդենտների ժամկետային և ցպահանջ ավանդներ,
- վարձակալության գծով վճարվելիք գումարներ,
- բանկի կողմից թողարկված այլ արժեթղթեր, այդ թվում՝ տոկոսային արժեթղթեր, ոչ տոկոսային արժեթղթեր, այլ արժեթղթեր,
- վճարվելիք գումարներ, այդ թվում՝ վճարման ենթակա շահաբաժիններ, հավատարմագրային կառավարման պայմանագրերի գծով վճարվելիք գումարներ, պարտավորություններ ավանդների ապահովագրության գծով, այլ վճարվելիք գումարներ,
- այլ պարտավորություններ, այդ թվում՝ հաշվարկային պարտավորություններ վճարային փաստաթղթերով, կրեդիտորական պարտքեր – տարանցիկ հաշիվներ, ապագա ժամանակաշրջանի եկամուտ, այլ պարտավորություններ:

Բանկային պարտավորությունների կառուցվածքը կարող է տարբերվել ըստ առանձին բանկերի, սակայն բոլոր առևտրային բանկերի պարտավորությունների մեջ գերակշիռ մասը կազմում են հաճախորդներից ներգրաված ավանդները, որոնք էլ ձևավորում են ակտիվային գործառնություններ իրականացնելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսների զգալի մասը: ԱՄՆ-ի առևտրային բանկերի պարտավորությունների կազմում հաճախորդների ավանդները կազմում են 80,6%¹: Եվրոգոտու երկրներում այդ ցուցանիշը տատանվում է 65%-89%-ի սահմաններում: Բանկային պարտավորությունների կազմում ավանդների մասնաբաժինը ամենացածրն է Ֆրանսիայում (65%) և Գերմանիայում (66%), իսկ ամենաբարձրն է Մալթայում (89%), Լիտվայում (88%), Լատվիայում (88%), Կիպրոսում (87%): Պարտավորությունների երկրորդ ամենամեծ խումբը առևտրական նպատակներով պահվող ֆինանսական պարտավորություններն են, որոնց մասնաբաժինն ամենամեծն է Ֆրանսիայում և Գերմանիայում (մոտ 20%)², որոնց հաջորդում են Իսպանիան, Իտալիան, Բելգիան և Նիդեռլանդները:

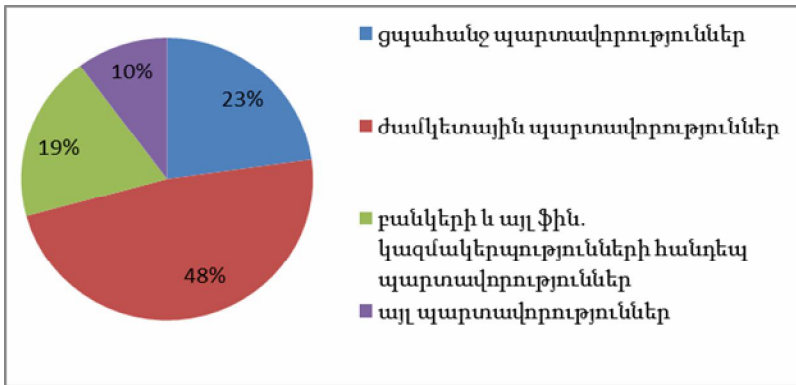
Ինչպես բոլոր երկրներում, այնպես էլ ՀՀ-ում հաճախորդներից ներգրաված միջոցները հանդիսանում են ակտիվային գործառնությունների ֆինանսավորման գլխավոր աղբյուրը:

Գծապատկեր 1-ը ցույց է տալիս ՀՀ բանկերի ընդհանուր պարտավորությունների կառուցվածքը: Գծապատկերից երևում է, որ ՀՀ բանկերի պարտավորությունների կազմում գերակշիռ մաս են կազմում ժամկետային պարտավորությունները: Ընդ որում, ժամկետային պարտավորությունների մեջ 28.4%-ը իրավաբանական անձանց ավանդներն են, իսկ 71.6%-ը՝ ֆիզիկական անձանց: Ցպահանջ պարտավորությունների մեջ իրավաբանական անձանց հանդեպ պարտավորությունները կազմում են 63.7%, իսկ ֆիզիկական անձանց հանդեպ՝ 36.3%³:

¹ կայք <https://fred.stlouisfed.org/release/tables?rid=22&eid=5168&od=2018-01-01#>

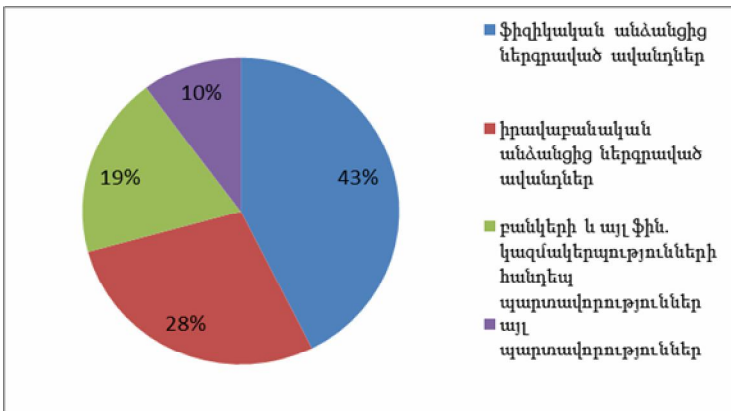
² European Central Bank - Report on financial structure, October 2017□

³ Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

Գծապատկեր 1. ՀՀ առևտրային բանկերի պարտավորությունների կառուցվածքը 31.12.2017թ. դրությամբ¹

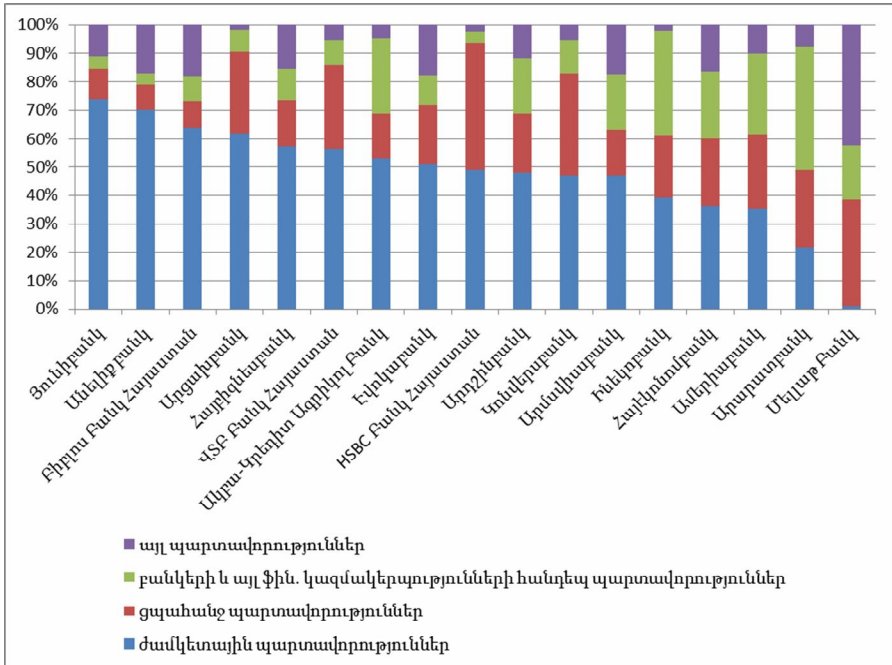
Իրավաբանական և ֆիզիկական անձանցից ներգրավված ավանդների համամասնությունն առավել պատկերավոր ներկայացնելու նպատակով կազմվել է գծապատկեր 2-ը: Ֆիզիկական անձանցից ներգրավված ժամկետային և ցպահանջ ավանդները ընդհանուր պարտավորությունների ամենամեծ խումբն են կազմում՝ 43%:

Գծապատկեր 2. ՀՀ առևտրային բանկերի պարտավորությունների կառուցվածքը ըստ սուբյեկտների¹

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

ՀՀ առևտրային բանկերի ընդհանրացված ցուցանիշները ներկայացնում են միայն ընդհանուր բանկային համակարգի միջինացված ցուցանիշները, ինչը հնարավորություն չի տալիս պատկերացնել ցուցանիշներն առանձին բանկի մակարդակով: Այդ պատճառով իրականացվել է նաև առանձին բանկերի մակարդակով պարտավորությունների կառուցվածքի վերլուծություն, որը ներկայացվում է գծապատկեր 3-ի միջոցով:

Գծապատկեր 3. ՀՀ առևտրային բանկերի պարտավորությունների կառուցվածքն ըստ առանձին բանկերի²

Գծապատկերից երևում է, որ ՀՀ բանկերից 8-ում ժամկետային ավանդների մասնաբաժինը 50%-ից բարձր է, ընդ որում այն ամենամեծն է Յունիբանկում (73.6%), Ամեխիբբանկում (70%), Բիբոս Բանկ Հայաստանում (63.9%) և Արգաթաբանկում (62%): Ցպահանջ ավանդների մասնա-

¹ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

² Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի կողմից՝ Արմինֆո գործակալության Հայաստանի բանկերի ֆինանսական վարկանիշի 31.12.2017թ. տվյալների հիման վրա:

բաժինն ամենամեծն է HSBC Բանկ Հայաստանում (44.5%), Մելլաթբանկում (37.5%), Կոնվերսբանկում (35.7%) և ՎՏԲ-Հայաստան Բանկում (29.5%): Բանկերից և այլ ֆինանսական կազմակերպություններից ներգրաված միջոցների տեսակարար կշռով առաջատարներն են Արարատբանկը (43.4%), Ինեկոբանկը (36.5%) Ամերիաբանկը (28.2%), Ակբա-Կրեդիտ Ագրիկոլ Բանկը (26%) և Հայէկոնոմբանկը (23.6%):

Ինչպես տեսնում ենք ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից ներգրավված միջոցների հիմնական մասը կազմում են իրավաբանական և ֆիզիկական անձանցից ներգրավված ցպահանջ և ժամկետային ավանդները, որոնք էլ ձևավորում են ակտիվների համար անհրաժեշտ ռեսուրսների բազան: Բանկերի սեփական կապիտալի մասնաբաժինը բանկերի ընդհանուր պասիվների կառուցվածքում փոքր մաս է կազմում, ինչը մեծացնում է իրացվելիության ռիսկը, քանի որ տեղաբաշխված ակտիվների վերադարձելիության հետ կապված խնդիրների առաջացման պարագայում վտանգի են ենթարկվում հասարակության միջոցները: Այս ռիսկի զսպման նպատակով անհրաժեշտ է սահմանափակել բանկային լներեջը, այսինքն սեփական և փոխառու միջոցների միջև սահմանել առավել օպտիմալ հարաբերակցություն, որն էապես չի ազդի բանկի կողմից տեղաբաշխվող ակտիվների ծավալի վրա, սակայն կմեծացնի իրացվելիությունն ու լրացուցիչ ապահովություն կտրամադրի:

ՀՀ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐԻ ՊԱՍԻՎՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՆՈՒՇ ՏԻԳՐԱՆԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող, ասպիրանտ*

Համառոտագիր: Բանկային պասիվները հանդիսանում են ակտիվային գործառնությունների համար անհրաժեշտ ռեսուրսների ձևավորման հիմնական աղբյուրը և էական ազդեցություն կարող են ունենալ ռեսուրսների տեղաբաշխման վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս: Հոդվածում ներկայացվում է ՀՀ առևտրային բանկերի հաշվեկշռի պասիվային մասի կառուցվածքը, պարտավորությունների կազմը, իրականացվում է պարտավորությունների կառուցվածքի վերլուծություն: Վերլուծության արդյունքում ընդգծվում են բացահայտված խնդիրներն ու առաջարկվում դրանց լուծման ուղիներ:

Բանալի բաներ. պարտավորություններ, ակտիվներ, սեփական կապիտալ, բանկային լներեջ, ցլահանջ ավանդներ, ժամկետային ավանդներ:

АНАЛИЗ СТРУКТУРЫ ПАССИВОВ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ РА

АНУШ ТИГРАНОВНА САРГСЯН

*младший научный сотрудник, аспирант
Института экономики им. М. Котаняна НАН РА*

Аннотация: Банковские пассивы являются главным источником формирования ресурсов, необходимых для осуществления активных операций. Они могут иметь значительное влияние при принятии решения о размещении банковских ресурсов. В статье представлена структура пассивов коммерческих банков РА и состав обязательств, проведен анализ структуры обязательств. В результате анализа представлены выявленные проблемы, и предлагаются пути решения этих проблем.

Ключевые слова: *обязательства, активы, собственный капитал, банковский леверидж, обязательства до востребования, срочные обязательства*□

ANALYSIS OF THE LIABILITY PROFILE OF COMMERCIAL BANKS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ANUSH TIGRAN SARGSYAN

*Ph.D. Student, Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Science, Republic of Armenia*

Abstract: Banks liabilities are the main source of funding asset operations. They might have a significant impact on the decision-making process concerning resource allocations. Structure and the composition of the Armenian commercial banks' liabilities are presented and analyzed in the article. As a result of the analysis the author identifies the issues and proposes approaches to address them.

Keywords: *Liabilities, assets, equity, bank leverage, demand deposits, term deposits*□